

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา(2547:12 -13)ได้ระบุถึงความสำคัญของภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนไว้ในมาตรฐานด้านปัจจัยมาตรฐานที่ 20 คือผู้บริหารต้องมีภาวะผู้นำและมีความสามารถในการบริหารจัดการในขณะที่ยืน ทองแก้ว (2545:35) ให้ความเห็นว่าผู้บริหารไม่ว่าจะอยู่ในองค์กรประเภทและระดับใดก็ตาม จะต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรง จากผลที่เกิดจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี โลกข้อมูลข่าวสารภาวะการแข่งขันที่ไร้พรมแดน ภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจและภาวะที่มีทรัพยากรจำกัด ผู้บริหารจึงต้องเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ข้อผูกพันต่อการให้บริการสาธารณะ และมีความสามารถในการกระตุ้นให้บุคลากรในองค์กรได้ใช้ศักยภาพที่ดีที่สุดทำงานให้เกิดผลสูงสุดสร้าง พันธมิตรทั้งภายในและภายนอกองค์กร

การพัฒนาองค์กรให้มีคุณภาพจำเป็นต้องอาศัยผู้นำองค์กรที่มีคุณภาพและผู้นำที่มีแบบภาวะผู้นำ การใช้ภาวะผู้นำเป็นศิลปะของแต่ละบุคคล และจะรับรู้ได้จากการใช้แบบภาวะผู้นำจากการปฏิบัติงาน ผลแห่งความสำเร็จของงาน ประสิทธิภาพ และคุณภาพเกิดจากตัวผู้นำในการใช้แบบภาวะผู้นำ และการสร้างแรงจูงใจปลุกจิตสำนึกให้ผู้อื่นเกิดความคิดและแสดงออก การสร้างสิ่งเร้าแก่บุคคลอื่นให้เกิดความร่วมมือและทำให้เกิดการพัฒนาองค์กรไปสู่เป้าหมายที่ต้องการในด้านการปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์กร

การพัฒนาคุณภาพทางการศึกษาระดับประถมศึกษาจำเป็นต้องอาศัยปัจจัยด้านภาวะผู้นำของผู้บริหาร เพื่อนำหน่วยงานให้ประสบความสำเร็จและเช่นเดียวกันแบบภาวะผู้นำของผู้บริหารที่เหมาะสมย่อมส่งผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์กรการเข้าสู่ตำแหน่งของผู้บริหารโรงเรียนนั้น เดิมใช้วิธีการคัดเลือก นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2528 เป็นต้นมา ได้เปลี่ยนวิธีการสอบคัดเลือกและเข้ารับการอบรมหลักสูตรเตรียมผู้บริหารสถานศึกษาตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งนับได้ว่าคุณภาพของผู้บริหารได้รับการยอมรับจากบุคลากรในโรงเรียน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนสังคมโดยรวม แต่คุณภาพของผู้บริหารจะส่งผลต่อประสิทธิภาพของโรงเรียนอย่างไรนั้นย่อมขึ้นอยู่กับแบบภาวะผู้นำที่ผู้บริหารเลือกใช้กับผู้ได้บังคับบัญชาเป็นสำคัญ (จรรยา มานิตกุลและคณะ, 2534:100)

ภาวะผู้นำของผู้บริหารเป็นปัจจัยตัดสินความมีประสิทธิภาพในการใช้ครูที่สำคัญที่สุด ไม่ว่าจะยกการศึกษาในระดับใดๆ ก็ตามมาพิจารณา ซึ่งหมายถึงผู้บริหารจำเป็นต้องใช้แบบภาวะผู้นำให้เหมาะสมกับระดับพัฒนาการของผู้ใต้บังคับบัญชา จึงจะทำให้เกิดประสิทธิภาพต่อการบริหารโรงเรียน ในภาวะการณ์ปัจจุบันมีการเร่งรัดคุณภาพการจัดการศึกษาให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมยุคโลกาภิวัตน์ นโยบายการปฏิรูปการศึกษาและการเน้นคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาที่ยั่งยืน ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) การรู้จักวิเคราะห์ระดับพัฒนาการของผู้ใต้บังคับบัญชา แล้วมอบภารกิจให้ตามความรู้ความสามารถ ความมุ่งมั่น การปรับเปลี่ยนแบบภาวะผู้นำให้เข้ากับสถานการณ์ ตลอดจนการเร่งเร้าให้ผู้ใต้บังคับบัญชาได้พัฒนาความรู้ความสามารถที่จะทำงาน ได้อิสระและเต็มศักยภาพ จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งต่อบทบาทภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นจะเห็นได้ว่า ภาวะผู้นำของผู้บริหารมีความสำคัญยิ่งต่อความสำเร็จขององค์กรและข้อควรตระหนักยิ่งกว่านั้น คือ ระบบภาวะผู้นำที่ผู้บริหารนำไปใช้จะส่งผลต่อความสำเร็จที่ต่างกัน การใช้แบบภาวะผู้นำที่เหมาะสมกับสถานการณ์จะก่อให้เกิดประสิทธิผลในการทำงานและขณะเดียวกันหากผู้บริหารใช้ภาวะผู้นำที่หลากหลายรูปแบบ มีความยืดหยุ่นก็จะทำให้เกิดประสิทธิภาพในหลายๆ สถานการณ์ที่เปลี่ยนไป

โรงเรียนประถมศึกษา เป็นหน่วยงานทางการศึกษาระดับขั้นพื้นฐานที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นหน่วยปฏิบัติการ ผู้บริหารงานศึกษาคือคุณครูแจดอกสำคัญที่จะนำพาองค์กรของตนไปในทิศทางที่พึงประสงค์ด้วย การจัดการเรื่องมีอำนาจความสะดวกที่เอื้อต่อสมาชิกในองค์กรและชุมชน ร่วมกันทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมาย(อรรถพ พงษ์วาท, 2540:58) คุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนเป็นเช่นไร ขึ้นอยู่กับภาวะผู้นำของผู้บริหารในการที่จะนำศักยภาพของบุคลากรในโรงเรียนมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2534) ภาวะ ผู้นำและพฤติกรรมของผู้บริหารจะส่งผลต่อพฤติกรรมปฏิบัติงานของครูผู้ใต้บังคับบัญชา (สงวน สิทธิเลิศอรุณ, 2523:148) เพราะผู้บริหารได้รับการแต่งตั้งให้ควบคุมดูแลบังคับบัญชากิจการต่างๆ ในโรงเรียนให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายการศึกษา อย่างไรก็ตามการตั้งจุดหมายทางการศึกษาวางไว้อย่างชัดเจน แต่ถ้าขาดผู้นำที่จะนำจุดมุ่งหมายนั้นๆ ให้บรรลุผลสำเร็จออกมาได้จุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ก็ไร้ผล ผลสำเร็จในการบริหารงานขึ้นอยู่กับภาวะการณ์เป็นผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นอย่างมาก ถ้าผู้บริหารเป็นผู้นำที่ดีจะสามารถนำผู้ใต้บังคับบัญชาให้ร่วมมือทำงานอย่างมีประสิทธิภาพสูง ดังนั้นจึงน่าจะพิจารณาเรื่องภาวะผู้นำเป็นสำคัญ (พนัส หันนาคินทร์,2524:91)

โดยปกติสถานการณ์ในการทำงานมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ผู้บริหารจึงต้องเลือกแบบภาวะผู้นำที่เหมาะสมกับสถานการณ์นั้นๆ โดยไม่ยึดติดแบบใดแบบหนึ่งจนเกินไปจะทำ

ให้เกิดผลเสียต่อการทำงานได้ ผู้บริหารที่ค่อนข้างจะยึดหยุ่นในการใช้แบบภาวะผู้นำจะมีประสิทธิภาพในหลายๆ สถานการณ์ แต่ถ้าหากผู้บริหารไม่ยึดหยุ่นในแบบภาวะผู้นำจะปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพเฉพาะในบางสถานการณ์เท่านั้น (สมยศ นาวิการ, 2540:423)

จึงกล่าวได้ว่าประสิทธิภาพของผู้ นำมีได้ขึ้นอยู่กับผู้นำเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ยังต้องขึ้นอยู่กับสถานการณ์ของบุคคลหรือกลุ่มคนขณะนั้น อย่างไรก็ตามผู้บริหารย่อมมีวิธีการนำหรือแบบภาวะผู้นำ (Leadership Style) ที่แตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะวิธีการทำงาน บุคลิกภาพ นิสัยใจคอ ปรัชญาหรือความเชื่อของแต่ละคนแต่ละงาน (ธรรมรส ไชยิกฤษร, 2527:141) และแบบภาวะผู้นำที่ผู้บริหารเลือกใช้จะส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลและประสิทธิผลขององค์กรแตกต่างกัน การเลือกแบบภาวะผู้นำที่เหมาะสมจะทำให้ผู้ร่วมงานเกิดความร่วมมือในการทำงานสามารถนำองค์กรสู่เป้าหมายขององค์กรและสภาพจิตใจที่ดีของผู้ร่วมงาน (สมคิด บางโม, 2538:22)

อนึ่ง ความสำเร็จในการทำงานใดๆ นอกจากจะพิจารณาองค์ประกอบด้านผู้นำเครื่องมือ และระบบที่ดีแล้ว ยังขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถและความพึงพอใจของผู้ใต้บังคับบัญชาเป็นสำคัญ (กัลยาภรณ์ หมั่นนิกร, 2537:42) เพราะผู้ใต้บังคับบัญชา หรือผู้ตามมีความแตกต่างกันทางด้านความรู้ ความสามารถ ความต้องการ ความเชื่อถือ ความมั่นคงทางเศรษฐกิจและความพร้อมทางจิตใจ ดังนั้น ผู้นำจึงต้องรู้จักและเข้าใจที่จะมอบหมายงาน คอยกระตุ้นให้กำลังใจให้คำปรึกษาหารือ แนะนำช่วยเหลือ ตัดสินใจ และสั่งการให้เหมาะสม (พะยอม วงศ์สารศรี, 2538:129 และเสนาะ ดิยาว, 2539:2)

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาลักษณะภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแม่ฮ่องสอนเขต1 ซึ่งมีปัญหาเกิดขึ้นกับตัวผู้บริหารสถานศึกษาและผู้ใต้บังคับบัญชา อาทิเช่น ความไม่พอใจ ความไม่ร่วมมือในการทำกิจกรรมต่างๆ ผลการศึกษาที่ได้อาจนำไปใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ขององค์กรและให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครูผู้สอนต่อลักษณะภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาแม่ฮ่องสอนเขต1

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีขอบเขตดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาความคิดเห็นของครูผู้สอนต่อลักษณะภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาแม่ฮ่องสอนเขต 1 โดยวิจัยเกี่ยวกับการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา 4 ด้าน คือ

- 1.1 ด้านการบริหารงานบุคคล
- 1.2 ด้านการบริหารงานวิชาการ
- 1.3 ด้านการบริหารงานทั่วไป
- 1.4 ด้านการบริหารงานการเงินและงบประมาณ

2. ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูผู้สอน ในเขตพื้นที่การศึกษาแม่ฮ่องสอนเขต 1 จำนวน 936 คน ที่ปฏิบัติงานในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2548

นิยามศัพท์เฉพาะ

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษา ได้ใช้คำศัพท์บางคำในความหมายดังต่อไปนี้

ภาวะผู้นำ หมายถึง ความสามารถในการจูงใจให้เกิดพฤติกรรมการแสดงออกเพื่อนำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรร่วมกัน

ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง หัวหน้าสถานศึกษาที่ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสถานศึกษาโรงเรียน หรือผู้รักษาการในตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนและโรงเรียนสาขาในเขตพื้นที่การศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 1

ครูผู้สอน หมายถึง ครูที่ปฏิบัติการสอนในโรงเรียนและโรงเรียนสาขา ในเขตพื้นที่การศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 1 ไม่รวมครูอัตราจ้างและครูผู้ช่วย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1. ได้ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะภาวะผู้นำผู้บริหารสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 1 ซึ่งจะเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการเสนอเพื่อให้ต้นสังกัดกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาภาวะผู้นำผู้บริหารสถานศึกษา ให้มีประสิทธิภาพต่อไป

2. ได้ข้อมูลเกี่ยวกับคุณลักษณะภาวะผู้นำซึ่งอาจนำมาเป็นเกณฑ์คัดเลือกผู้บริหารสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 1